

МОН УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА,
(УНУС)

Олена Непочаєнко
«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії УНУС
Олена НЕПОЧАЄНКО
« 2023 р.

ПРОГРАМА

вступного випробування для вступу на навчання для здобуття освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля»

Голова предметної комісії

Інна Чернега
Інна ЧЕРНЕГА
(підпис)

Укладачі: д. е. н., професор Чернега І.І.; д. е. н., доцент Соколюк С. Ю.; к. е. н., доцент Коротеєв М. А.; д. е. н., професор Нестерчук Ю. О. (гарант освітньої програми).

Схвалено вченою радою факультету економіки і підприємництва (протокол № 5 від 19 квітня 2023 р.).

Схвалено науково-методичною комісією факультету економіки і підприємництва (протокол № 10 від 18 квітня 2023 р.).

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Характеристика змісту програми	5
2. Орієнтовний перелік питань для підготовки до фахового іспиту	14
3. Критерії оцінювання підготовленості вступників	18
4. Список рекомендованої літератури	18

Вступ

Програма вступного іспиту в аспірантуру за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля» відображає загальне коло кваліфікаційних вимог до теоретичних знань претендентів до вступу в аспірантуру. На основі програми складається перелік питань вступного іспиту й формуються екзаменаційні білети.

Метою складання вступного іспиту є перевірка й оцінювання фундаментальних знань вступників із теорії та практики підприємницької діяльності як системи економічних, організаційних та правових відносин в межах підприємницьких структур; комерційної діяльності та ефективних управлінських рішень її здійснення; методології розроблення перспективних планів підприємницької діяльності; теоретичних і практичних знань з функціонування торгівлі і брокерської діяльності; торгівлі як сфери обігу та виду економічної діяльності, господарсько-фінансової діяльності підприємств, змісту окремих напрямів цієї діяльності та їх взаємозв'язку, системи показників, що її характеризують та встановлення їхньої достатності для проведення наукових досліджень з обраної галузі науки.

За цією спеціальністю можуть навчатися в аспірантурі фахівці, які мають повну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста чи магістра із спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та суміжних з нею інших спеціальностей. Вступники до аспірантури повинні мати фундаментальні знання в області теоретичних та прикладних економічних дисциплін, системи економічних, організаційних та правових відносин в межах підприємницьких структур методології розроблення перспективних планів підприємницької діяльності; теоретичних і практичних знань з функціонування торгівлі, мати здібності до науково-дослідної роботи, володіти сучасними методами наукових досліджень.

1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

1. ПІДПРИЄМНИЦТВО

1.1. Підприємництво як сучасна форма господарювання

Загальна характеристика підприємництва. Історичні аспекти виникнення бізнесу. Бізнес та економічний розвиток. Сучасне визначення підприємництва та його функції. Форми, моделі та принципи підприємницької діяльності. Середовище і передумови активізації підприємницької діяльності. Методичні основи та інструментарій діагностики зовнішнього середовища.

Типологія підприємництва. Зв'язок підприємництва з основними фазами відтворювального циклу. Основні типи та відповідні сфери підприємницької діяльності. Форми виробничої підприємницької діяльності. Види підприємств за вітчизняним законодавством. Посередницька підприємницька діяльність (форми, види, суб'єкти). Фінансове посередництво. Поняття і методи надання консультативних послуг.

Мале підприємництво. Поняття "мале підприємництво", "малий бізнес", "мале підприємство", "громадянин-підприємець", їх критерії, переваги і недоліки. Вплив малого підприємництва на: темпи економічного розвитку; здійснення структурної перебудову економіки; забезпечення насичення ринку товарами та послугами; реалізацію інновацій; розвиток конкуренції. Проблеми розвитку вітчизняного малого бізнесу. Державна підтримка малого підприємництва.

Тіньова економіка в бізнесі. Поняття та причини виникнення "тіньової економіки". Вплив тіньового сектору на економічну діяльність, політичне й громадське життя країни. Механізми та методи оцінки масштабів тіньової економічної діяльності суб'єктів підприємництва. Основні напрямки легалізації тіньової підприємницької діяльності.

1.2. Порядок створення підприємства та формування його інвестиційних ресурсів

Технологія створення підприємства. Підприємницька ідея, її джерела та методи пошуку. Вибір типу підприємства та обґрунтування цілей. Організація процесу створення: формування установчого договору, статуту, тарифна угоди. Колективний договір. Державна реєстрація суб'єктів господарювання. Процедура ліцензування підприємницької діяльності. Взаємовідносини новоствореного суб'єкта господарювання з банком. Особливості кредитування малого бізнесу.

Інвестиційна політика фірми. Характеристика інвестиційної діяльності фірми. Формування інвестицій і фінансування капіталу. Інвестиційна привабливість ієрархічно відособлених суб'єктів господарювання. Оцінка інвестиційної привабливості фірми. Показники фінансового аналізу для оцінки інвестиційної привабливості фірми.

Договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки у підприємстві. Загальна характеристика підприємницьких договорів (контрактів, угод). Класифікація підприємницьких договорів за сферами діяльності. Типова структура договору. Оферта та її види. Формування умов договору підприємцем. Конкретизація умов договору: предмет договору; якість продукції; ціна товару; форма платежу; термін поставки товару; упаковка і маркування товару;

здавання-приймання товару; штрафні санкції; форс-мажор; арбітраж; інші умови.

Партнерські зв'язки. Сутність та організаційно-правова форма партнерських зв'язків. Напрями співпраці партнерів (виробництво, товарообмін, торгівля, фінансові відносини). Форми співробітництва: у сфері виробництва (спільне підприємство, виробнича кооперація, лізинг, проектне фінансування, ліцензування, підрядне виробництво), у сфері торгівлі (бартер, зустрічна торгівля і комерційна триангуляція, у сфері фінансових відносин (факторинг і комерційний трансфер).

1.3. Бізнес-планування та організація діяльності бізнесу

Бізнес-планування з урахуванням виду організаційно-правової форми бізнесу. Сутнісна характеристика бізнес-плану. Цілі розробки бізнес-плану. Підготовча стадія розробки бізнес-плану. Структура, логіка розробки та оформлення бізнес-плану. Презентація бізнес-плану.

Формування інструментарію для просування товару на ринок. Визначення цільового сегмента ринку підприємства. Вибір альтернативної стратегії просування товару на ринок. Розробка маркетинг-плану бізнес-проекту. Обґрунтування вибору стратегії маркетингу, збуту і реалізації продукції (послуг) підприємства. Прогнозування обсягів продажів підприємства.

Організаційне забезпечення бізнесу. Сутність і складові елементи організаційного забезпечення бізнесу. Обґрунтування визначення потреби підприємства в персоналі. Особливості управління організаційним розвитком підприємства в сучасних умовах господарювання.

Розробка фінансового плану бізнесу (бізнес-проекту). Сутність, завдання і технологія розробки фінансового плану. Складові елементи фінансового плану бізнесу. Джерела формування та надходження коштів. Послідовність і зміст процедури складання плану доходів і витрат. Прогнозування балансу активів і пасивів підприємства. Планування фінансових індикаторів функціонування бізнесу. Очікувані значення фінансових коефіцієнтів.

Професійний підбір персоналу. Категорії персоналу. Методи визначення потреби в персоналі різних категорій. Етапи та суб'єкти професійного добору персоналу. Збирання інформації про кандидатів на вакантні посади. Карта компетенцій. Укладення трудової угоди. Адаптація новоприйнятих працівників. Оцінювання, мотивація і розвиток персоналу. Завдання, види і методи оцінювання персоналу. Атестація, сертифікація та ситуаційне оцінювання персоналу. Співвідношення мотивованості і компетентності працівників. Компенсаційний та соціальний пакети. Участь персоналу в прибутках. Нематеріальна мотивація співробітників. Сутність і стратегічне значення розвитку персоналу. Ефективне лідерство як джерело конкурентної переваги. Економічна сутність поняття «лідерство». Еволюція концепцій лідерства. Принципи та стилі лідерства у бізнесі. Конкурентні переваги ефективних лідерів.

Логістичні системи. Мета, функції та завдання логістики на підприємстві. Логістичне управління як джерело підвищення конкурентоспроможності підприємств. Інструменти внутрішньовиробничого логістичного управління для підвищення ефективності сучасного підприємництва. Оптимізація виробничого

процесу. Матеріально-технічне забезпечення виробництва. Сучасні системи управління матеріальними потоками. Екологічні аспекти бізнес-діяльності.

Ідентифікація та мінімізація ризиків бізнесу. Особливості ризик-менеджменту новоствореного підприємства. Різновиди підприємницьких ризиків та їх класифікація. Методичні підходи до оцінки та мінімізації рівня ризиків на підприємстві. Якісний і кількісний аналіз ризиків підприємницької діяльності. Програмні заходи нейтралізації або мінімізації ризиків.

1.5. Ефективність бізнесу

Діагностика результатів підприємницької діяльності. Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування та використання прибутку. Методичні основи бізнес-діагностики діяльності компанії.

Аналітичне оцінювання ефективності підприємницької діяльності.

Методичні основи та джерела інформації аналітичної оцінки ефективності підприємництва. Формування та обчислення показників ефективності підприємницької діяльності. Технологія оцінки бізнесово-фінансової діяльності фірми. Групи розрахункових показників: прибутковість; ліквідність та платоспроможність; стійкість; стан акціонерного капіталу. Визначення ефективності створення та діяльності спільних виробничих підприємств.

Характеристика та організація підприємницького успіху. Сутність і складові та морально-етичні аспекти підприємницького успіху. Підприємець як визначальна особистість у бізнесі. Ділові якості особистості підприємця. Інформаційне обслуговування підприємництва.

2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ

2.1. Сутність інноваційної діяльності

Становлення та сучасні тенденції розвитку інновацій. Теорії становлення інновацій. Інноваційний тип розвитку як мета економічної політики.

Сутнісна характеристика інновацій та інноваційних процесів. Сутність та зміст інноваційної діяльності. Сутність та класифікація інновацій. Етапи, стадії і форми інноваційного процесу. Життєвий цикл інновацій.

Особливості створення інновацій і формування попиту на них. Умови виникнення попиту на інновації. Планування і організація створення нового товару. Види попиту на інновацію і чинники, що впливають на нього.

Інноваційна політика підприємства. Сутність і завдання інноваційної політики підприємства. Принципи формування інноваційної політики підприємства. Складові інноваційної політики підприємства.

Система управління інноваціями. Поняття, завдання, суб'єкти та об'єкти управління інноваціями. Механізм управління інноваціями. Розроблення концепції інноваційної стратегії. Інноваційний потенціал підприємства.

2.2. Організація, фінансування та регулювання інноваційної діяльності

Сучасні організаційні форми реалізації інновацій. Інфраструктура інноваційної діяльності. Ринкові суб'єкти інноваційної діяльності. Організаційні структури підтримання інноваційного підприємництва (бізнес-інкубатор). Організаційні форми інтеграції науки і виробництва (РНТЦ, технопарк, технополіс).

Фінансування інноваційних процесів. Завдання системи фінансування інноваційної діяльності. Види і джерела фінансування інноваційної діяльності. Фінансування інноваційної діяльності венчурним капіталом.

Форми та особливості лізингового фінансування. Фінансування інноваційних проєктів.

Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства. Принципи оцінювання і показники ефективності інноваційної діяльності. Основні показники економічної ефективності інноваційних проєктів. Оцінювання економічної ефективності інновацій, спрямованих на зниження рівня виробничих витрат. Показники ефективності інноваційної діяльності.

Державне регулювання інноваційної діяльності. Сутність і завдання державної інноваційної політики. Методи й інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. Правові аспекти охорони інтелектуальної власності. Передавання права на об'єкти промислової власності. Франчайзинг.

Оновлення техніко-технологічної бази підприємства. Техніко-технологічна база підприємства: сутність, оцінка та напрями розвитку. Шляхи удосконалення техніко-технологічної бази підприємства.

2.3. Механізми реалізації інноваційних проєктів

Інноваційна діяльність як об'єкт управління. Сутність понять «інноваційний процес» і «інноваційна діяльність». Етапи інноваційного процесу на макро- та мікрорівні. Учасники інноваційної діяльності. Сфера інноваційної діяльності.

Організаційні форми інноваційної діяльності. Виникнення нових організаційних форм управління інноваційним проєктом. Інкубатори інновацій. Технопарки. Технополіси. Інформаційно-технологічні системи. Венчурні фірми. Науково-технічна кооперація. Стратегічні альянси. Стартап: економічна суть та правові аспекти існування.

Управління інноваційним розвитком організацій. Стратегічне управління інноваційним розвитком організації. Планування інноваційної діяльності. Організаційні структури управління інноваційною діяльністю. Мотиваційний механізм інноваційної діяльності.

Стратегії, форми і методи маркетингу інноваційних проєктів. Умови та методи управління маркетингом інноваційної діяльності. Маркетингова модель управління інноваційною діяльністю. Розробка маркетингової стратегії інноваційної діяльності та її значення для використання інноваційного потенціалу підприємства.

Соціальний напрям розвитку інноваційних проєктів. Поняття соціальних інноваційних проєктів. Види соціальних інновацій. Соціальні інновації на підприємстві. Корпоративна соціальна відповідальність як складова інноваційних процесів підприємства.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ

3.1. Економіко-організаційні основи біржової торгівлі

Сутність біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці. Поняття, сутність та види бірж. Ознаки класифікації бірж. Вид біржового товару. Номенклатура товарів. Принципи організації бірж. Організаційно-правова форма. Форма участі відвідувачів у торгах. Місце і роль бірж у світовій торгівлі.

Вид біржових угод. Основні риси біржової торгівлі.

Умови розвитку бірж у ринковій економії. Огляд розвитку біржової торгівлі. Основні етапи розвитку світової біржової торгівлі.

Основні тенденції розвитку світової біржової торгівлі на сучасному етапі.

Види товарних бірж і особливості їх діяльності в Україні. Визначення товарної біржі та її функції. Особливості діяльності товарних бірж в Україні. Закон України "Про товарну біржу". Функції товарних бірж. Класифікація товарних бірж. Види товарних бірж: за регіоном дії, за характером асортименту товарів, за характером біржових угод, за ступенем відкритості, за організаційно-правовими формами. Основні етапи розвитку товарних бірж в Україні. Тенденції та завдання розвитку товарних бірж в Україні.

Організація і технологія біржової торгівлі. Порядок створення та принципи діяльності товарної біржі. Закон України "Про товарну біржу". Органи управління та організаційна структура товарної біржі. Учасники біржової торгівлі. Закон України "Про товарну біржу". Порядок ведення біржових торгів (процедура торгівлі). Вимоги до організації операційної зали. Методи ведення біржового торгу. Форми біржового аукціону. Процедура біржового торгу.

Види біржових угод та операцій. Поняття, сутність та класифікація біржових угод. Типи угод. Критерії класифікації біржових угод. Класифікація угоди з реальним товаром. Ф'ючерсні угоди та механізм їх здійснення. Стандартизація ф'ючерсного контракту. Порівняльна характеристика форвардних та ф'ючерсних контрактів. Опціонні угоди. Сутність та класифікація (угоди "за премією"). Види опціонних угод. Порівняльна характеристика опціонних та ф'ючерсних контрактів. Біржові операції. Основні завдання біржових операцій. Види біржових операцій. Види операцій страхування цінового ризику. Спекулятивні біржові операції.

3.2. Дослідження біржового ринку.

Біржові товари і принципи формування товарної спеціалізації брокерів. Особливості біржових товарів та їх класифікація. Вимоги до біржового товару. Біржові товари, що реалізуються на біржах України, (та в інших країнах). Класифікація сучасного асортименту біржових товарів. Основні тенденції зміни складу біржових товарів. Критерії класифікації товарів, що реалізуються на товарній біржі. Принципи та послідовність формування товарної спеціалізації брокерів. Етапи формування товарної спеціалізації брокерів. Умови вибору товарної спеціалізації. Формування необхідного рівня знань про товар. Параметри дослідження товарного ринку. Біржовий потенціал товарного ринку України. Показники, що характеризують біржовий потенціал товарного ринку. Інформація про досвід роботи провідних бірж України.

Формування та котирування цін на товарній біржі. Принципи формування цін на товарній біржі. Види біржових цін. Додаткові умови, що обмежують виявлення функції пропозиції від ціни. Ситуації, за яких функція попиту від ціни не працює. Фактори, що обумовлюють зміну попиту на товари (крім ціни). Встановлення ціни рівноваги на біржі. Структура елементів біржової ціни на товар. Основні види цінових знижок, що використовуються у практиці біржової торгівлі. Види біржових цін: основні і другорядні. Види

цінової стратегії та політики продавця на товарній біржі. Форми цінової політики. Сутність та правила біржового котирування цін. Сутність біржового котирування. Порядок розрахунку типових біржових цін. Основні правила котирування цін на товарних біржах. Система показників біржового котирування цін.

Аналіз та прогнозування біржової кон'юнктури. Сутність, мета та етапи дослідження біржової кон'юнктури. Система показників моніторингу кон'юнктури біржового ринку. Аналіз поточної біржової кон'юнктури. Розрахунок системи аналітичних показників. Вияв коливання кон'юнктури біржового ринку за цим товаром. Кон'юнктурні стадії розвитку загального ринку окремого товару. Життєвий цикл товару. Прогнозування біржової кон'юнктури. Стадії прогнозування біржової кон'юнктури.

Розрахунки за біржовими угодами. Сутність і функції клірингу та розрахунків. Класифікація клірингу та розрахунків. Характеристика умов платежу за біржовими угодами. Строки платежу. Форми розрахунків за біржовими угодами. Форми безготівкових платежів. Послідовність розрахункових операцій. Організація розрахункових операцій на біржі. Розрахункова палата. Застава: застава продавця, застава покупця. Маржа: початкова, підтримуюча, варіаційна. Методи здійснення грошових розрахунків між покупцями і продавцями на товарній біржі. Основні етапи розрахунково-клірингового процесу на ринку ф'ючерсних контрактів.

Організація та проведення біржових торгів. Порядок та правила ведення біржових торгів. Біржова сесія. Процедура біржового торгу. Роль маклера під час біржових торгів. Особливості укладання угоди. Види доручень клієнта брокеру. Види та характеристика біржових аукціонів. Форми біржового аукціону.

4. ОЦІНКА РИЗИКІВ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ

4.1. Основи економічної безпеки підприємства

Об'єкт, суб'єкт та мета дослідження економічної безпеки підприємства. Поняття, сутність, роль і значення економічної безпеки підприємства в системі підготовки магістрів у сфері обліку і аудиту. Мета і завдання дисципліни. Предмет, об'єкт і методи «Економічної безпеки підприємства» як науки. Структура і взаємозв'язки з іншими навчальними дисциплінами, порядок вивчення. Місце економічної безпеки підприємства в структурі економічної безпеки держави. Джерела негативних впливів на стан економічної безпеки підприємства.

Законодавче регулювання економічної безпеки підприємства. Правова основа забезпечення безпеки. Елементи державної нормативно-правової бази захисту. Міждержавна нормативно-правова база захисту. Правове регулювання захисту конфіденційної інформації. Правова основа відшкодування шкоди уповноваженими органами. Державне регулювання щодо забезпечення функціонування різних підприємств. Локальні нормативи захисту. Принципи організації захисту підприємства.

Структурна трансформація економічного розвитку в конструкції економічної безпеки. Структурна перебудова економіки України та її економічна безпека. Поняття структурної збалансованості національної

економіки. Пріоритети структурних змін української економіки. Проблема розвитку внутрішнього ринку України в контексті економічної безпеки. Поняття технологічної безпеки, технологічні пріоритети розвитку України. Енергетична безпека України, проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу України в контексті економічної безпеки. Продовольча безпека держави та пріоритети розвитку агропромислового комплексу України. Причини та прояви структурної незбалансованості економіки України. Негативні характеристики структури економіки України. Формування інституційної системи українського суспільства та економічна безпека. Тіньова економіка і чинники її формування в Україні, загрози соціально-економічній безпеці держави. Шляхи подолання структурної незбалансованості економіки.

4.2. Фактори впливу на економічну безпеку підприємства

Загрози економічній безпеці підприємств. Визначення ролі економічної безпеки в системі стратегічного управління підприємством. Розкриття відмінності стратегій, що визначають та враховують цільові настанови політики утримання і розширення ресурсного простору та стратегій, що розпізнають й оцінюють ступінь впливу загроз, які виникають у зовнішньому і внутрішньому середовищах підприємства.

Об'єкти захисту економічної безпеки підприємства. Обґрунтування доцільності використання синтезу кількісних та якісних методів управління економічною безпекою підприємства: системного аналізу, прогнозування та методів експертних оцінок при ефективному управлінні економічною безпекою підприємства.

Види стратегій забезпечення економічної безпеки підприємства.

Особливості розробки комплексу заходів щодо управління економічною безпекою підприємства за визначеним станом фінансово-економічної стійкості підприємства. Формування банку сценаріїв поведінки управляючої системи відповідно до стану й варіабельності кількісних індикативних показників стану економічної безпеки підприємства. Особливості створення специфічного механізму локалізації, попередження, мінімізації дії та усунення внутрішніх та зовнішніх загроз за зонами економічної безпеки підприємства.

4.3. Оцінка стану економічної безпеки підприємства.

Показники оцінки стану економічної безпеки підприємства.

Доцільність використання адекватних методичних підходів до оцінювання зовнішніх факторів діяльності підприємства при виявленні різних станів фінансово-економічної стійкості підприємства. Гармонічне об'єднання загальнонаукових методів, традиційних методів економічного аналізу, економіко-математичних багатовимірних методів при розробці та реалізації аналітичного інструментарію для оцінки внутрішніх факторів економічної безпеки підприємства. Вимоги до формування системи показників для проведення аналізу внутрішніх факторів економічної безпеки підприємства. Формування системи показників за складовими економічної безпеки підприємства: майнового стану, виробнича, фінансова, інноваційно-інвестиційна, управління персоналом. Врахування в системі показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів.

Господарські ризики підприємства, що впливають на стан економічної

безпеки підприємства. Ефективність управління ризиком у системі функціонування та розвитку підприємства на основі отриманих оцінок ризиків за перевіреними методиками. Класифікація ризиків підприємства та методи їх регулювання.

Напрями захисту підприємства від ризиків економічної безпеки.

Методика визначення проблем безпеки. Економічні злочини, які впливають на стан економічної безпеки підприємництва. Заходи по забезпеченню економічної безпеки. Засоби подолання тіньового сектору держави. Технологічні та функціональні дії щодо захисту від загроз економічної безпеки. Заходи захисту внутрішньоофісної безпеки. Поняття «корпоративна культура».

4.4. Методологія управління економічною безпекою підприємства»

Методи оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства. Проведення оцінки та аналізу ризиків підприємства за допомогою: моделі Альтмана; чотирьохфакторної прогнозної моделі фінансової неспроможності Р. Таффлера та Г. Тішоу; французької моделі оцінки платоспроможності фірм на основі багатомірного дискримінантного аналізу Ж. Конана та М. Голдера; методу credit-men Ж. Депаляна; методика визначення рейтингового числа С. Сайфулліна і Г. Г. Кадикова та методів експертних оцінок. Порівняння результатів оцінки ризиків підприємства за декількома методиками з метою підвищення ефективності стратегічного управління.

Чинники, що впливають на фінансову складову економічної безпеки підприємства. Складність та ризиковий характер впровадження інноваційних проектів в умовах невизначеності зовнішніх та внутрішніх факторів. Особливості управління ризиком інноваційних проектів. Структурування ризиків інноваційних проектів.

Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства. Економіко-математичне моделювання стану економічної безпеки підприємства на основі використання комплексного поєднання кількісних економіко-математичних та якісних евристичних методів. Здійснення перевірки узгодженості думок експертів відносно стану економічної безпеки підприємства за допомогою коефіцієнта конкордації. Моделювання факторів зони економічної безпеки підприємства методом факторного аналізу. Оцінка стану економічної безпеки підприємств за допомогою економіко-математичних методів: кластерного аналізу та побудови нейросітьових мереж з самонавчанням. Визначення стану економічної безпеки підприємства на основі градації їх рівнів. Перевірка правильності кластеризації підприємств за станом їх економічної безпеки за допомогою побудови багатошарового нейронного перцептронну, що дозволить об'єднати лінійні та нелінійні економіко-математичні моделі та прогнозувати стан економічної безпеки підприємства.

Напрями зміцнення економічної безпеки сучасних підприємств. Засоби подолання тіньового сектору держави. Технологічні та функціональні дії щодо захисту від загроз економічної безпеки. Заходи захисту внутрішньоофісної безпеки. Поняття «корпоративна культура».

5. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ БІЗНЕСУ

5.1. Конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентні переваги

Теоретичні основи конкурентних відносин. Конкуренція: сутність і види.

Еволюція поглядів на конкуренцію. Конкуренція як рушійна сила ринку. Види конкурентної поведінки. Функції конкуренції як економічної категорії. Підходи до класифікаційних ознак економічної конкуренції. Прийоми цінової та нецінової конкуренції. Елементи механізму конкурентної боротьби. Конкуренція й підприємство. Стратегія конкуренції на основі прогнозування дій підприємств.

Конкурентоспроможність і конкурентні переваги. Види конкурентоспроможності залежно від рівня й об'єкта аналізу. Фактори, що впливають на конкурентоспроможність фірми. Поняття конкурентної переваги. Модель п'яти сил конкуренції в галузі. Конкурентна перевага й типові стратегії. Джерела конкурентної переваги. Фактори втримання конкурентних переваг. Сутність та співвідношення понять “ринкові чинники успіху”, “ключові компетенції”, “конкурентні переваги”. Властивості конкурентних переваг. Сфери формування та реалізації конкурентних переваг.

Конкурентоспроможність товару та методи її оцінки. Визначення конкурентоспроможності товару. Визначення міжнародної конкуренції товару. Фактори, чинники та критерії конкурентоспроможності товару. Методи оцінки конкурентоспроможності продукції. Якість товару - основний важіль забезпечення його конкурентоспроможності. Основні підходи до управління конкурентоспроможністю товару. Заходи щодо поліпшення якості товару (послуг) як чинник підвищення конкурентоспроможності товарів.

5.2. Управління конкурентоспроможністю підприємства

Система та процес управління конкурентоспроможністю підприємства. Процес управління конкурентоспроможністю підприємства. Етапи і процедури процесу управління конкурентоспроможністю підприємства. Загальна блок-схема організаційно-економічного механізму системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності підприємства. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Специфічні особливості забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організацій різних типів.

Конкурентні стратегії. Система конкурентних стратегій підприємства. Стратегії надбання конкурентної переваги (загальні стратегії конкуренції). Стратегії конкурентної поведінки підприємства. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності як комплексна стратегія. Ситуаційне проектування конкурентної стратегії. Конкурентні стратегії в сфері великого стандартного виробництва. Конкурентні стратегії в сфері радикальних інновацій. Конкурентні стратегії в сфері малого бізнесу. Формування стратегії конкуренції на світовому ринку.

Розробка та забезпечення реалізації програм підвищення конкурентоспроможності. Концепція розробки та забезпечення реалізації програми підвищення конкурентоспроможності підприємства. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності. Програми підвищення конкурентоспроможності галузі та країни. Вітчизняний підхід до забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Міжнародний досвід реалізації програм підвищення конкурентоспроможності.

3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

1. Поняття підприємницької діяльності, її функції. Цілі організацій.
2. Законодавче врегулювання бізнесу.
3. Роль та функції підприємця. Фізичні та юридичні особи, їх відмінності та особливості функціонування.
4. Поняття комерційної і некомерційної організації.
5. Види підприємств в Україні.
6. Мале підприємництво та його вплив на економічний розвиток країни.
7. Проблеми розвитку вітчизняного малого бізнесу.
8. Державна підтримка малого підприємництва.
9. Тіньова економіка в бізнесі.
10. Вплив тіньового сектору на економічну діяльність, політичне й громадське життя країни.
11. Механізми та методи оцінки масштабів тіньової економічної діяльності.
12. Основні напрями легалізації тіньової підприємницької діяльності.
13. Порядок створення підприємства
14. Підприємницька ідея, її джерела та методи пошуку.
15. Вибір типу підприємства та обґрунтування цілей.
16. Організація процесу створення: формування установчого договору, статуту, тарифна угоди. Колективний договір.
17. Державна реєстрація суб'єктів господарювання. Ліцензування підприємницької діяльності.
18. Власні, позикові та залучені джерела фінансування підприємницької діяльності.
19. Венчурне фінансування: сутність, особливості та можливість отримання.
20. Інвестиційна політика фірми.
21. Оцінка інвестиційної привабливості фірми. Показники фінансового аналізу для оцінки інвестиційної привабливості фірми.
22. Загальна характеристика підприємницьких договорів (контрактів, угод).
23. Структура, логіка розробки та оформлення бізнес-плану. Презентація бізнес-плану.
24. Формування інструментарію для просування товару на ринок.
25. Особливості управління організаційним розвитком підприємства.
26. Розробка фінансового плану бізнесу (бізнес-проєкту).
27. Професійний підбір персоналу. Оцінювання, мотивація і розвиток персоналу.
28. Логістичні системи у підприємстві.
29. Ідентифікація та мінімізація ризиків бізнесу.
30. Діагностика результатів підприємницької діяльності.
31. Сутність інноваційної діяльності.
32. Інноваційний тип розвитку як мета економічної політики.
33. Сутнісна характеристика інновацій та інноваційних проєктів.
34. Особливості створення інновацій і формування попиту на них.
35. Інноваційна політика підприємства.

36. Система управління інноваціями.
37. Розроблення інноваційної стратегії підприємства.
38. Сучасні організаційні форми реалізації інновацій.
39. Фінансування інноваційних проєктів.
40. Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства.
41. Державне регулювання інноваційної діяльності.
42. Правові аспекти охорони інтелектуальної власності.
43. Оновлення техніко-технологічної бази підприємства.
44. Механізми реалізації інноваційних проєктів.
45. Інноваційна діяльність як об'єкт управління.
46. Етапи реалізації інноваційного проєкту.
47. Організаційні форми інноваційної діяльності.
48. Управління інноваційним розвитком організацій.
49. Стратегії, форми і методи маркетингу інноваційних проєктів.
50. Соціальні інноваційні проєкти.
51. Види бірж та правові засади їхньої діяльності в Україні.
52. Тенденції і завдання розвитку товарних бірж в Україні.
53. Організаційні основи діяльності товарної біржі.
54. Види біржових угод та операцій.
55. Ф'ючерсні угоди та механізм їх здійснення.
56. Опціонні угоди: сутність та класифікація.
57. Асортимент біржових товарів та принципи формування товарної спеціалізації брокерів.
58. Біржовий потенціал товарного ринку України.
59. Формування та котирування цін на товарній біржі.
60. Аналіз та прогнозування біржової кон'юнктури.
61. Методи поточного моніторингу біржової кон'юнктури.
62. Розрахунки за біржовими угодами.
63. Сутність і функції клірингу та розрахунків.
64. Організація розрахункових операцій на біржі.
65. Організація та проведення біржових торгів.
66. Види та характеристика біржових аукціонів.
67. Порядок та правила ведення біржових торгів.
68. Сутність та основні види торговельно-посередницької діяльності на ринку.
69. Економічна стратегія брокера на товарній біржі.
70. Характер взаємовідносин брокерів з клієнтами.
71. Система управління економічною безпекою підприємства
72. Організація системи економічної безпеки підприємства
73. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства
74. Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання
75. Методичний підхід до оцінювання економічної безпеки регіону та галузі
76. Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємства
77. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства
78. Економічна безпека в системі корпоративних відносин підприємства

79. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в системі корпоративного управління підприємством
80. Фактори загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління підприємства
81. Методичне забезпечення ідентифікації та оцінювання загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління
82. Дослідження особливостей управління ризиком інноваційних проєктів
83. Економічна природа конкурентної боротьби.
84. Конкуренція на внутрішньому і зовнішньому ринках: характеристика та відмінності.
85. Функціональна конкуренція. Суть і причини виникнення.
86. Конкурентоспроможність, її сутність та різновиди.
87. Міжнародний ринок і ринкові ніші.
88. Міжнародне конкурентне середовище підприємства.
89. Ключові характеристики теорії конкурентних переваг (М. Портер).
90. Міжнародна конкурентоспроможність: основні категорії та поняття.
91. Ключові характеристики конкурентоспроможності підприємства.
92. Основні принципи визначення конкурентоспроможності продукції.
93. Підприємство і конкурентоспроможність галузі та національної економіки.
94. Сутність і структура чинників, що впливають на формування конкурентоспроможності підприємства.
95. Елементи і характеристика конкурентних переваг економіки країни.
96. Фактори конкурентного середовища.
97. Сутність «стратегічного ядра» фірми та його структура.
98. Порівняльна характеристика стадій конкуренції.
99. Нецінова конкуренція як метод конкурентної боротьби.
100. Особливості цінової конкуренції як методу конкурентної боротьби.
101. Конкурентоспроможність товару як складова показника (характеристики) конкурентоспроможності підприємства.
102. Оцінка рівня та інтенсивності конкуренції на світових ринках.
103. Стратегічні зони господарювання: суть і функції.
104. Залежність конкурентоспроможності фірми від стадій розвитку конкурентної боротьби.
105. Елементи і характеристика стадій розвитку конкуренції.
106. Оцінка конкурентного статусу фірми.
107. Принципи формування та підходи до реалізації стратегії конкурентоспроможності підприємства.
108. Переваги та ризики використання основних стратегій конкурентної боротьби.
109. Порівняльна характеристика основних стратегій конкуренції (конкурентної боротьби).
110. Конкуренція і конкурентні переваги підприємства та їх вплив на формування загальної стратегії діяльності суб'єктів господарювання.
111. Етапи формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства.
112. Конкурентні переваги як фактори формування стратегії забезпечення

конкурентоспроможності підприємств.

113. Цілі та особливості формування основних стратегій конкурентної боротьби.

114. Конкурентне середовище та його вплив на формування базових стратегій конкурентоспроможності підприємства.

115. Конкурентоспроможність фірми на світовому рівні.

116. Передумови та особливості формування конкурентоспроможності економіки України.

117. Національні конкурентні переваги України з позицій стану, структури і тенденцій розвитку міжнародних товарних, фінансових, інвестиційних ринків.

118. Основні фактори та показники конкурентоспроможності країни на світовому рівні.

119. Міжнародні перспективи реалізації національних конкурентних переваг.

120. Сучасні особливості розвитку конкуренції в умовах глобалізації.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ВСТУПНИКІВ

Оцінювання знань вступників до аспірантури за результатами вступного іспиту здійснюється членами комісії на основі отриманих відповідей на питання білетів. Оцінювання відбувається за 100 бальною шкалою. Відповіді вступників оцінюються окремо за кожним питанням усіма членами комісії. Потім визначається середня кількість балів за результатами усіх питань виставлених членами комісії.

90-100 балів - відмінно - означає: відповідь правильна, повна, довершена, обґрунтована, достовірна, точна, не викликає сумнівів у членів комісії;

74-89 - добре - означає: відповідь правильна, достовірна з незначними неточностями, не викликає сумнівів у членів комісії;

60-73 - задовільно - означає: відповідь у цілому правильна, проте із значною кількістю помилок, неповна, неточна, недовершена, незакінчена, необґрунтована, викликає уточнюючі запитання у членів комісії;

0-59 - незадовільно - означає: відповідь неправильна, недостовірна, викликає дискусію у членів комісії.

Вступний іспит вважається складеним за умови отримання здобувачем не менше 60 балів - задовільно.

Іспит проходить в усній формі

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підруч. У 2-х кн. Кн. 2: Мікроекономіка / [Ред. Панчишин С., Островерха П.]. К. : Знання, 2010. 437 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Андрійчук В. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика аналіз. К: КНЕУ, 2005. 290 с.
4. Андрійчук В. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект- Поліграф», 2007. 216 с.
5. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти /
6. Антикризовий менеджмент: навч. посібник / [Скібіцька Л. І., Матвеев В. В., Щелкунов В. І. та ін.]. К. : ЦУЛ, 2014. 584 с.
7. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації: [монографія]. К.: КНЕУ, 2004. 275с.
8. Березін О. В. Стратегія підприємства : [навч. посіб] / О. В. Березін, М.Г. Безпарточний. К.: Ліра-К, 2010. 224 с.
9. Біржова справа: підруч. для студентів ВНЗ / [Ю. В. Мельник та ін.]; за наук. ред д-ра екон. наук, проф. О. М. Сохацької; Терноп. нац. екон. ун-т. Вид. 3-тє, перероб., змін. та допов. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 654 с.
10. Борисенко З. М. Основи конкурентної політики: [підручник]. К. : Таксон, 2004. 704 с.

11. Буреннікова (Поліщук) Н.В., Буренніков Ю.Ю. Математичні методи економічного аналізу: теорія і практика: навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2013. 292 с.
12. Вакуленко А. В. Управління якістю: [навч. посіб.]. К.: КНЕУ, 2004. 167 с.
13. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 239 с.
14. Гринчуцький В.І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Економіка підприємства: навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
15. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 366 с.
16. Господарський кодекс України №436-ІУ від 16.01.2003 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua>.
17. Грицаєнко М. І. Інтенсифікація сільського господарства на основі інноваційного розвитку. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін.]. К. : ННЦ ІАЕ, 2014. С. 237-257.
18. Дем'яненко С. І. Аграрний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2018. 520 с.
19. Дикань В. Л., Назаренко І. Л., Плугіна Ю.А. Біржова діяльність: підручник. Харків: УкрДУЗТ, 2017. 282 с.
20. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства: [навч. посіб.]. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
21. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: [монографія]. К.: ДАКККіМ, 2006. 160 с.
22. Економіка і підприємництво, менеджмент: Навчальний посібник. 2-ге вид., стереотипне / [С. М. Рогач, Т. А. Гуцул, В. А. Ткачук та ін.]. Київ: ЦП «Компринт», 2018. 722 с.
23. Економіка підприємства: Підручник / Д.К. Семенда, О.Л. Бурляй, М.А. Коротеєв, О.В. Семенда. Умань: Видавець "Сочінський", 2014. 476 с.
24. Економіка підприємства: Підручник. 4-е вид., доп. і перероб. / За ред. Г.А. Швиданенко. К.: КНЕУ, 2009. 640 с.
25. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. - Вид. 2-е перероб. доп. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.
26. Єрмаков Ю.О., Жибак М.М. Організація виробництва в сільськогосподарських підприємствах: навч. посібник [для студентів вищих закладів освіти ТТТ-TV рівня акредитації]. Тернопіль: Астон, 2009. 287 с.
27. Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання регіонального АПК; За ред. І.І. Червена, Л.А. Євчук. Миколаїв, 2005. 440 с.
- В. Збарський В. К., Шешук О.І. Основи підприємництва та бізнесу [Текст] : Підручник. К. Збарський, 2004. 464 с.
- С. Іванюта С. М., Іванюта В. Ф. Підприємництво та бізнес-культура [Текст] : навч. посібник, 2007. 288 с.
28. Клименко С. М., Дуброва О. С., Барабась Д. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства. К.:КНЕУ, 2006. 527с.
29. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та

- оцінка ризиків: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 288 с.
30. Управління конкурентоспроможністю: [навч. посіб.] / Д. І. Котельников, С. М. Задорожна. К.: Видавничий Дім "Слово", 2004. 168 с.
31. Конституція України: [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
32. Малік М.Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми. К.: Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
33. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств від 18 травня 2001 року №132 (зі змінами).
34. Мещерякова Т. К., Козловський В. О., Лесько О. Й. Біржова справа: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2010. 78 с.
35. Основи аграрного підприємництва. За ред. М.Й. Маліка. К. : Інститут аграрної економіки, 2000. 582 с.
36. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: навч. посібник; за ред. І.І. Червена, В.С. Шебаніна, С.І. Мельник. Миколаїв : МДАУ, 2007. 290 с.
37. Основи ринкової економіки : підруч. За ред. В.В. Кулішова. Льв.: Магнолія 2006, 2013. 472 с.
38. Останкова Л. А., Шевченко Н. Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2011. 256 с.
39. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Х. : Вид. ХНЕУ, 2012.
40. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура: Навч. посіб. / Колот В.М., Репіна І.М., Шербина О.В. (2-е вид.,перер. та доп.). К. : КНЕУ, 2009. 444 с.
41. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. 572 с.
42. Пепа Т.В., Пішеніна Т.І., Лавринович В.В. Біржова діяльність : Навчальний посібник. К.: «Ліра-К», 2014. 540 с.
43. Петрович Й. М., Прокопишин-Рашкевич Л. М.. Економіка та фінанси підприємства: підручник. Львів, 2015. 408 с.
44. Податковий кодекс України: [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
45. Порохня В. М., Безземельна Т. О., Кравченко Т. А. Стратегічне управління: [навч. посіб.]. К.: Центр учбової літератури, 2012. 224с.
- 46.Солодкий М.О., Резнік Н.П., Яворська В.О. Основи біржової діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Компринт, 2017. 450 с.
- 47.Солодкий М.О., Яворська В.О. Міжнародні біржові ринки: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Компринт, 2019. 520 с.
48. Фатхутдінов Р. А., Осовська Г. В. Управління конкурентоздатною організацією : [підручник]. К. : Кондор, 2009. 470 с.
49. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2014. 276 с.

50. Хрущ Н., Іжевський П., Безвух С. Біржова діяльність: посібник. Кондор, 2017. 348 с.
51. Чухно А.А. Економічна теорія : (у 2-х т.) т.1 - К. : ДННУ АФУ, 2010. (Т.1 - 512 с.; Т.2 628 с.)
52. Швиданенко Г.О., Дмитренко А. І. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посіб. М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». К. : КНЕУ, 2013. 448 с.
53. Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: [монографія]. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 396 с.
54. Юхименко П. І. та ін. Конкурентоспроможність підприємства: підручник. Київ: Центр навчальної і практичної літератури, 2020. 320 с.